

תירוש ברוך (בוטרוס)

נולד ב-1929 בתל-אביב

התגייס לפל"ם ב-1945

ה ע ס נ ה ר י ס ' 0

הנושאים הדרושים, כולל אימוני שדה ונשק; מלבד כמוכן הפעילות היוזמה בהורדת מעפילים ובהתגוננות מפני המשטרה והצי הבריטי.

לפני הקמת המדינה נשלחתי בחשאי לחו"ל להדרכת מעפילים במחנות לקראת עלייתם על הספינות, ועוד זכיתי ללוות ספינת מעפילים וספינות רכש רבות לחופי הארץ. היו אלה שנותי כמתנדב בארגון ה"הגנה" בתל אביב שהכינו אותי לעלילות הפל"ם, ומבין "פעולות" רבות ברצוני להקדיש לכל חברי ב"הגנה" בתל-אביב דווקא את הסיפור האנושי שמרבית המשתתפים בו באו משורות מתנדבי ה"הגנה" בתל-אביב.

זיק של הבנה ואנושיות באפלת נחל פולג

בימים אלה כאשר מעלים באיב תיאורי אימים מהתנקשויות דמים בין ערבים ליהודים במרחבי הארץ, אני נזכר באירוע מסעיר בטרם המדינה. בליל ירח מלא בבקעת נחל פולג מצפון למושב רשפון וקיבוץ שפיים שהיו מעין ישובי ספר ב"סוף העולם". מתל אביב לא ניתן היה להגיע בדרך ישרה, אלא דרך רמת גן ורמת השרון להרצליה, ומשם היו נוסעים מערבה ל"איזור ג" וצפונה עד העיקול לנוף ים הדיום, בדרך חתחתים וטרשים שנסללה ע"י הבריטים על מנת להגיע לתחנת המשטרה בסידני עלי, ומשם הלאה בחול טובעני עד מושב רשפון או קיבוץ שפיים בצידו הצפוני-מערבי. בהמשך היה פרדס ליטבינסקי ואחריו בקעת נחל פולג - "ואדי פאליק", שמעטים העזו לחצותה לעבר נתניה, מפאת המוני הבדואים החמושים ששוטטו שם עם עדריהם, ושמרו באביב ובקיץ על מקשות האבטיחים שהשתרעו עד פאתי כפר סבא, תל יצחק ותל מונה. וכך לא ניתן היה להגיע מרשפון או שפיים לנתניה בקטע הישיר והקצר צפונה, אלא בנסיעה מתישה דרומה ל"איזור ג", ומשם מזרחה להרצליה וצפונה דרך רעננה עד צומת בית ליד, ומשם מערבה לנתניה.

בשלהי שנת 1945, שהיתי בקיבוץ שפיים כמפקד זוטור במחלקת פל"ם; והימים ימי "הורדות" מעפילים, אימונים מפרכים בשדות ובמסתווה, וגם התקפה על תחנת המשטרה בסידני עלי והריסת חלק ממנה, כתגמול על מעורבות

תל-אביב, עיר ואם לכוחות ההגנה ברחבי הארץ. תל אביב של ראשית שנות ה-40, היוותה מקור ובסיס להתגבשות ה"הגנה" במערך ארצי העומד לרשות ההנהגה הנבחרת של הישוב, להגנה על ההתיישבות, להפעלת ההעפלה ולגיבוש הישוב כיישות לאומית-מדינית. הארגון היעיל של ה"הגנה" בתל אביב גייס וקיים בכל עת למעלה מרבבת מתנדבים, אשר התאמנו במסגרות הגדנ"ע וחיל השדה, חיל המשמר וגדוד החברות במגוון רחב של שדאות והפעלת נשק כולל מסייע, קשר, שירות רפואי והפעלת המונים בעת פקודה ומצב חרום. זאת היתה המערכת ממנה יצאו רבים מבין המתנדבים ל"נודדת" ולפלוגות השדה, לנוטרות ולמשטרת הישובים, לפלמ"ח ולראשית הפל"ם, הכ"ג שיצאו בסירה לפעילות התקפית בחופי הצפון, וניספו בעת פעולה.

מערך ה"הגנה" בתל אביב השכיל לגייס ולאמן בשורותיו מתנדבים מכל רבדי הישוב היהודי, ובעת מבחן ומתח עם השלטונות הבריטיים והכוחות המזוינים של הערבים, העמידה ה"הגנה" מתנדבים מצוידים ומאומנים ככל נקודות התורפה להדיפת ההתקפות. מתנדבי ה"הגנה" בתל אביב היו בהמשך בסיס מרכזי להתארגנות חטיבת "גבעתי" שכלמה והרפה, במסגרת צה"ל, את התקפות הכנופיות הערביות ואת כוחות הצבא המצרי הפולש, בכל הגזרות בהן היא הוצבה.

בתל אביב נקלט הנשק ונערכה ההתארגנות להפעלת השיירות ופריצת הדרך לירושלים הנצורה. "הכרות המדינה" נערכה בתל אביב, תוך שכוחות ה"הגנה" הופכים ל"צבא הגנה לישראל" וצעירי העיר מתגייסים לכל יחידותיו.

כיליד 1929 בתל אביב, התגייסתי ל"הגנה" בשנת 1943, ולאחר קורס מ"כים בגבעות כפר מנחם בשנת 1944 שרתתי בפלוגה ב' וג' של חי"ש תל אביב באימון מתמשך של מתנדבים וכפעילויות יוזמות של אבטחה והתגוננות מפני אלימות ערבית ובריטית.

בשלהי שנת 1945 התגייסתי לפל"ם ועברתי שם בהצלחה קורסים למפקדי סירות וחובלים ימיים. במהלך שרותי בפל"ם הקדשתי את רוב זמני להדרכת ימאים חדשים בכל

התחנה באיתור ספינות מעפילים ובמאבק בהן.

באחד הימים קרא לי יוסק'ה מפקד הפלי"ם, והורה לי להכין כיתה מובחרת ולצאת בחשאי, דרך בקעת ואדי פאליק לעבר קיבוץ תל יצחק, על מנת להביא משם כמות נשק גדולה לשימוש הפלוגה באבטחת האיזור ל"הורדת" מעפילים מספינה שעמדה להגיע בימים הקרובים. כמשך כיומיים סיירתי באיזור לאיתור "מעבר בטוח" בואדי, וחזרתי על כך ביסודיות עם 14 הנערים והנערות שבחרתי לשם כך.

לקראת היציאה, מסר לי המפקד את מיקום ה"סליק" בקיבוץ תל יצחק, ואת הסיסמאות שבעזרתן יזהו אותי וימסרו לי את הנשק. בנוסף הוא הזהיר אותי מפני התקלות בכדואים ובלחש קבע: אם תתקל בכדואי שיבחין בנשק שאתם נושאים, עליך לחסל אותו ולהעלימו, על מנת שלא יביא לפשיטה עליכם ללקיחת הנשק, או לחילופין שלא יוכל להודיע לבריטים על הנשק המועבר לעבר שפיים.

עם ערב אספתי את הכיתה הנרגשת בחורשת אקליפטוס בפאתי הקיבוץ, ובאורח אחריות רצינית מסרתי להם את פרטי המבצע והנהלים לפיהם נפעל. היינו חמושים בנשק קל, כמה רובים ותת מקלעים, ויצאנו לדרך באור ירח מלא. חצינו את הבקעה צמודים וחוסים בצל משוכות צבר גדולות; וללא הרפתקאות מיוחדות הגענו לאחר כשעתיים לאתר היעוד ליד גדר המשק בתל יצחק. הסתתרנו בין שיחים, מוסווים כהלכה, עד שעלה בידי להקים את המגע עם מפקד האיזור שציפה לנו כמוסכם.

תוך דקות הובא הנשק והחילונו להעמיס לעייפה, על גבי החבורה, את המטען שכלל תחמושת רבה, רובים קנדיים ומקלעי ברוך בריטיים עטופים בשקי יוטה משומנים ומצחינים. העומס היה כבד, האחריות והמתח העיקר באשר היינו מודעים לחשיבות המסע לעבר שפיים, ולסכנת גילוינו ע"י הכדואים, באורח שעלול לגרום לאיבוד הנשק היקר ולמעצרנו ע"י הבריטים שקבעו באותה העת "עונש מוות" למי שנתפס ונשק בידו.

לאחר כמה דברי פרידה חמקנו בהשקט וגלשנו בחזרה, בטור עורפי, לעבר בקעת ואדי פאליק שהיתה כבר שטופה באור יקרות תכול של ירח מלא. עמוסים לעייפה שעטנו מערבה צמודים למסתור בצל משוכות שיחי הצבר, כששני גששים צועדים לפנינו, ואני מכוונם בשריקות רפות. הבקעה מלאה היתה באוהלי קידר, ועשן המדורות חרך את נחירינו ביחד עם ניחוח תבלינים מזרחיים. נביחות ויבבות כלבים נשמעו מכל עבר וסייעו בידי לנווט את החבורה בדרך מרוחקת ככל האפשר מקרבת האוהלים. לאחר צעידה שקטה של למעלה משעה, עצרתי למנוחה קצרה ושוב פקדתי לצאת לדרך מחשש לתרדמה שתיפול על החבורה המותשת. לאחר חצות הגענו לקרבת חווילה של בעל קרקעות לבנוני שהיתה ממוקמת על גבעה גאה (מזרחית לכביש חיפה כיום מול קיבוץ געש) ולפתע, כאשר אנחנו צועדים כבטחה בצד שיחי צבר, הבחנתי בערבי ענק לבוש

שחורים, עומד שלוב ידיים ממרחק קצר ביותר. הגששים לא הבחינו באיש, וכהרף עין עצרתי את הכיתה לתפישת עמדות.

כרעתי על כרך אחת ודרכתי בהשקט את תת המקלע וצפיתי לעבר הערבי כשהנשק מוכן ומכוון אליו.

שניות עברו, ולאור הירח המלא הבחנתי היטב בעיניו האפורות שהשקיפו עלי ובחננו אותי ברגיעה. האצבע על ההדק והמוח דרוך, ואני מחשב את האפשרות להריגת האיש בהתאם להנחיות.

השניות דוהרות, וכל אותה העת משקיף עלי הערבי הענק ונועץ בי עיניים אפורות שאינן מסגירות חשש כלשהו. מאחורי רובצים ה"סבלים" ומתנשפים בכבודות; ולפתע הכל נעשה ברור, ולאור הירח אני רואה את פני האיש ואת מבטו ואני מבין שאין טעם במטח יריות אשר יעירו את כל המאהל סביבי, על גבריו החמושים וכלביו המסתערים, כאשר אנחנו עמוסים לעייפה וגם לא נספיק להעלים את גופת הערבי. במלוא חושי האמנתי כי האיש לא יעיר ולא יעורר, ומוטב שאמשיך בדרכי ברגיעה.

בקור רוח נצרתי את תת המקלע, שלפתי את המחסנית ובזהירות שחררתי את הבריה והחזרתי את המחסנית, כשאינני מסיר את מבטי מהאיש שעמד כל אותה העת זקוף ושלוב ידיים, ללא תזווה.

בשתי שריקות רפות ממושכות הקמתי את הגששים מלפנים והכיתה מאחור, ושעטנו מערבה כשרמות הערבי מזדקרת ונמוגה מאחורינו בצל שיחי הצבר. חיש מהר חלפנו מדרום לפרדס ליטבינסקי וחמקנו בחזרה לאפלת חורשת האקליפטוס, בצפון חצר המשק בשפיים. הזעקתי את הסליקר הג'ינג'י שקיבל לרשותו את הכלים, לא לפני שבדק בקפדנות כל כלי. תוך דקות הסתיימה מסירת הכלים ועל החבורה המותשת נפלה תרדמה גואלת על גבי גבב שלכת האקליפטוסים.

ואני, בלב כבד התייצבתי מול מפקד הפלוגה, וחיפשתי מיילים שתבטאנה נאמנה את שאירע במפגש עם הערבי בואדי. יוסק'ה האזין בפליאה להסברי, ולאחר הרהורים ולבטים חיך והסכים עם טענותי. צדקת ממני, אמר, אילו היית יורה בו, היה כל הואדי מתעורר והכדואים קלי הרגליים היו רודפים ומשיגים אתכם ללא קושי, וגם אילו היית מצליח להתנער מהרודפים, היתה מתעוררת בעיית נקמת רם, שלא לדבר על התערבות המשטרה הבריטית.

נשמתי לרווחה והקמתי את החבורה הנאמנה מרבצם, מפקד הפלוגה שיבח אותנו על ה"עבודה" הנקיה, והלכנו לחדר האוכל לקנח בקפה שחור מהביל ופרוסות לחם בריכה.

הימים חלפו ללא מהומה, ונראה שהערבי אכן נזהר ושמר על מוצא פיו, ודבר הנשק לא נודע לבריטים. לצערנו אותרה ספינת המעפילים בלב ים ע"י חיל האוויר הבריטי וה"הורדה" היתה מסוככת וגם מלווה במעצר מעפילים וכמה מחברינו, אך לא בגלל המסע החמוש בואדי.

קשה לתאר במילים את ההתרגשות שאפפה אותי ואת המבוכה והתסכול על שלא אזרתי אומץ להתגלות בפניו. בליבי קיוויתי שהשיחה תימשך ואמצא דרך לשלב את תיאור שהותי באיזור בשנות ה-40, ואת המסע בוודי, אך לא נסתייעתי; ולפתע הופיעו שניים מפועליו וקראו לו. הוא נפרד מאיתנו לשלום כשהוא מבטיח לחזור במהרה, אך נעלם כאילו שבלעה אותו האדמה.

נשארנו במקום עד חשיכה, ומדי שבת חזרנו ולא מצאנו שפה משותפת עם הפועלים בשדות הירק, ולא הצלחנו לאתר את הזקן התמיד, בעל העיניים האפורות הנוקבות. "אותו ערבי חסון שלשעה קלה האמין בכוחה של הבנה, השליך עליה את יחבו ולא חשש מלועז הפעור של תת מקלע".

באשר לי, נשארתי ברגשות מעורבים; מחד, אני שמח עד היום על שנמנעתי מלפתוח באש, ומאידך, אני מצטער על שלא השכלתי להתגלות בפניו ולעורר שמחה בלב כולנו.

אימוני חתימה בקורסים הקצרים בפל"ם

חלפו שנים, ועלילות העפלה, הברחות הנשק ארצה וקרבות מלחמת השחרור מילאו את ימינו, אך דמות הערבי התמיד המשקיף ברגיעה לעבר לוע תת-מקלע דרוך המכוון אליו, לא נמוגה מזכרוני. חזרתי על הסיפור המופלא באזני קרובים וידידים ואף באזני ילדי שכבר הבינו סיפורים אנושיים כאלה.

והנה, בתחילת שנות ה-60, יצאנו עם ידידים לטיול של שבת לראות בפריחת הנרקיסים בשרון. בשעות הצהריים עצרנו למנוחה בשדרת אורנים מצפון לשפיים. האש בערה והמים כבר רתחו לקפה ומבין שיחי הירקות הופיע ערבי תמיד וזקן ושאל לשלומנו; החלפנו ברכות בנימוס, והוא נענה ברצון להזמנתנו לקפה, וישב ליד המדורה. עיניו האפורות נקבו אותנו במבט נחוש, ורעייתי ליליאן החלה לרעוד מהתרגשות, זה האיש לחשה לי, זהו הערבי שסיפרת לנו עליו מהמפגש בוודי פאליק. בהתרגשות מאופקת שוחחתי עם הזקן ושאלתי אודות משפחתו ומקום מגוריו. אני, הוא אמר, אני גר היום בטירה ויש לי משפחה גדולה; אך בימים הטובים, היו כל השדות האלה שלי הוא אמר בהתרגשות, ונופך בידיו ימינה ושמאלה. אחר כך, הוסיף בצער, - במלחמה הגדולה הייתי טיפש וברחתי לגדה המערבית והשארתי מאחורי את כל רכושי.

מבוכה אפפה את כולנו ובשקט שהשתרר חפשתי מילים לתמיכה ברגשות הערבי הזקן, ולהשתלב בשיחתו. עד מהרה הוא התאושש והרגיע אותנו; אין מה להתאונן, היום אני עשיר יותר מבעבר, בממשלה מכירים אותי ונותנים לי לעבד את האדמות האלה, שהיו פעם שלי, ותנובה קונה הכל ובמחירים טובים.

גם אני התאוששתי ושאלתי אותו; מדוע ברחת מכאן? האם היו לך בעיות ומריבות עם היהודים כרשפון ומשפיים? הזקן התרומם ונועק; לי היו בעיות? ההיפך, הוא זעק, היהודים אהבו אותי ותמיד ברכו אותי לשלום וגם התארחתי בבתיהם!

נרגש הוא הרים קול והמשך: פעם בלילה יצאתי לחפש סייח ונתקלתי בקבוצת יהודים עם הרבה רובים. אני עמדתי בצד בכדי לא להפריע, היהודים נבהלו, "חשבו שזה ערבי", הוא אמר, וטראק! טראק! משכו ברובה שלהם. אני לא זותי והמפקד הסתכל לי הרבה זמן בעיניים וראה שזה אני "קאסם" ונרגע. אחרי רגע שמעתי אותו אומר טזז! טזז! והם נעלמו בכיוון הים. לי היהודים לא היו עושים כלום, הוא הוסיף, ורק חבל שהייתי טיפש וברחתי; יותר טוב היה אילו שברתי רגל ונשארתי.